Indian Streams Research Journal
ISSN 2230-7850
Volume -4 | Issue-2 | March-2014

Available online at www. isrj.net

ग्रामीज जीवाचा अस्सल अविष्ज ार : बोरी बाभळी

व्ही. ए. पाटील

बी.पी. आर्टस् , एस्.एम.ए. सायस अॅड जे .जे .सी.ज ॅमर्स ज ॅलेज चाळीसजांव

सारांश : 'बोरी बाभळी' हा रा.र. बोरांडे यांच्या विडज सतरा ज थांचा संग्रह आहे. हा ज था संग्रह डॉ . तारा भवाळज रांी संपादित जे लेला आहे.

प्रस्तावा :-

रा.रं. बोराडे हे मराठवाडयातील एज प्रतिभावंत आजि प्रथितयश लेजज आहेत. ते ग्रामीज भाजात जमलेले ग्रामीज जीवा आुभवलेले, ग्रामीज जीवाचे सुज्म ीरीजज ज रजारे व त्याच भाषेत आुभव शब्दांज ित ज रजारे लेजज आहेत. त्यांी ज था, ज ां दबरी, ाटज , समीज ा इत्यादी वाड्.मय प्रज ारात विपुल लेजा जे ले आहे.

रा.रं. बोराडे यांच्या साहित्याची प्रेरजा :-

रा.रं. बोराडे यांचे साहित्य ग्रामीज आजि प्रादेशिज साहित्य म्हजा ओळजले जा ते. त्याच्या साहित्यात आलेला भूप्रदेश आजि लोज जिवा हे मराठवाडयातील लातूर जिल्हयातील आहे. त्यांच्या साहित्यात ग्रामी ज वास्तव, ग्रामीज संस्ृ ती आजि ग्रामीज बोली यांचा आविष्ज ार झाला आहे.[१] त्यात ग्रामव्यवस्था, ृ षिजें द्रित संस्ृ ती, जेडे, त्यांचा परिसर त्यात वावरजारी माजसे त्यांची जीवार ीती, आचारविचार व राहीमा, शेती , ीसर्ज ग्रामीज जीवातील सुजदुःजे, चढ उतार, स्थितिजती या सर्वांचा अवि ष्ज ार झालेला आहे.[२] हा अविष्ज ार मराठवाडा भूप्रदेशातील लोज जीवाचा असल्यामुळे त्यांचे साहित्य ग्राम ीज आजि प्रादेशिज म्हजा ओळजले जाते. भीमराव वाघचौरे म्हजतात ''ग्रामजीवा हीच त्यांची लेजाष्ठा आहे आजि या जीवातील दुःज, वेदा हीच त्य ांच्या लेजाची प्रेर जा ठरली आहे.[३]'' प्रा. द.ता. भोसले म्हजतात ''मराठवाडयातील भाजात रुजलेला आजि ग्रामीज जीवाचा माःपूर्वज आविष्ज ार ज रजारा आजि ग्रामीज जीवाच्या स्थिती जतिची ोंद ज रजारा लेजज आहे. ''[४] स्वतः रा.र. बोराडे ही स्वतःच्या लेजाबद्दल भूमिज ा व्यक्त ज रता ा म्हजतात ''ग्रामीज माजसाचं जजजं मी बघत होतो आजि त्यांचं ते रुप माझ्या सृजाशील माला जाजवले त्यांच चित्रज मी मा झ्या साहित्यात ज रीत होतो.''[५] रा.रं. बोराडयांच्या या ज था मराठवाडयातील मध्यमवर्जीय शेतज री व शेतमजुरांच्या जीवातील प्रश ा, समस्या, ज ौटुंबिज सुज दुःज, आर्थिज स्थिती, सामाजिज ीती ज ल्पा, रितीरिवाज रूढी परं परा, पुरूषप्रधा ज ुटूंब व्यवस्थेतील स्त्रियांचे जीवा,त्यांचे स्था , त्यांची सुजदुःजे त्यांचे विविध ातेसबंध, स्त्री पुरूष संब ध या सर्वांचा अविष्ज ार या ज था संग्रहात झालेला आहे.

ज थांचे स्वरूप

बोरी बाभळी हा ज थासंग्रह एज प्रातिनिधिज ज थासंग्रह म्हजा लजात घेज्यास ारजा आहे. या ज था संग्रहातील सर्वज था या ज ुटूंबज था आहेत. या ज थामध्ये स्त्रीला जेंद्रस्थाी ठेवा तिच्या जीवाचा ज ौटूंि बज , सामाजिज ,आर्थिज , माासिज , अंजो जीवाचा शोध घेतला आहे. व्यक्ती , ज ुटूंब , जात , प्रदेश या संदर्भांबरोबर ासिर्जाचा ही जीवावर होजार ा परिजाम टिपलेला आहे. ग्रामीज जीवाचा ासिर्जाच ो स्थाा , ासिर्जावर आधारलेली शेती , त्यामुळे आर्थिज संपन्नता , जिं वा दैय , दा रिद्रय, दुःज यांचे ही वर्जा या ज थांमधु व्यक्त झालेली आहे. डॉ. बाबुराव उपाध्ये म्हजतात ''ग्रामीज समाजात राहू त्याी ग्रामीज जीवा आुभवले या शोषज व्यवस्थेचे चटजे त्याा सहा ज रावे लाजले. जेडयातले दैय, उपासमार, ज रटेप जा तसेचे ढोंज आजि दंभ त्याी जवळू आुभवले. तेच त्याच्या लेजाात उतरले आहे. ''[६] अशा प्रज ारे विविध विषयांवर विविध दृष्टीज ोजातू ग्रामीज जीवा साज ार जे ले आहे .

ासिर्ज आजि जीवा : -

ासिर्ज हा ग्रामीज जीवाचा अविभाज्य घटज आहे. ासिर्जावरच येथील जीवाचे चा ंजले वाईट रूप अवलंबु असते . शेती हे येथील लोज ांच्या उदरार्विाहाचे साधा आहे. त्यामुंळे ासिर्जाच्या लहरींवरच जीव ाचे स्वरूप अवलबू ा असते. ज धी अतिपाऊस तर ज धी अवर्षज यामुळे येथील लोज ांचे जीवा ज ष्टमय ,दु :जी बालेले आहे. ज धी वेळेवर पाऊस पडत ाही ,तर ज धी पेरजी लांबते म्हजु ा शेतज री हवालदिल होतात . शेतमजुरांा ज ामे मिळत ाहीत. पर्यायो उदरा र्वाहाचा प्रश अधिज जंभीर होतो . घरातील माजसे पोसजे ज ठीज होते. याचा परिजाम घरातील स्त्रियांवर होताा दिसतो. 'चुंबळ' या ज थेत पाऊस पडत ाही जायला धाय ाही, म्हजु सासरा (लिंबाजी) सुोला माहेरी पाठविज्याचा प्रयत ज रतो. तर अजोदरच पाउसपाजी ाही आजि लेज ीला आजले तर जाज्यापिज्याचा अधिज त्रास होईल म्हजु बाप (तात्याबा)मुलीला माहेरी आजत ाही. 'पाझर' ज थेत दुष्ज ाळसदृश्य स्थिती ामिर्ज झाल्यामुळे यशोदा शेती असू ही घरात धाय ासल्यामुळे चिंताग्रस्त होते. आपल्या ती मुलांा पोसज्याचा भार तिला असहय होतो. तेव्हा माहेरच्या लोंज ांज डे आपजास ज हीतरी धाय मिळेल या हेतू जाते तेव्हा भरपूर शेती असज ारे धाय पिज विजारे वडील आजि भाऊ तिच्याज डे तोंड फिरवितात. 'तोल' या ज थेत ही हातावर पोट असलेल्या, रोजजार ज रु जजजाऱ्या ायिजे ला ज ाम मि ाळत ाही. त्यामुळे जजजे ज ठीज होऊा जाते. शेतज री, शेतमजुर, सालदार, स्त्रिया या सर्वाच्या जीवाात ासिर्जाच्या लहरीपजामुळे दु :ज ामिर्ाज झालेले आहे. 'जेळ' मधील सोाक्ज ा. 'तोल' मधील बायजा. 'चुंबळ' मधील तात्याबा 'सिमंता' मधील ज िसा 'बोचज ' मधील सालदार या सर्वांच्या जीवावर ासिर्जाच्या लहरीमुळे दुःजाची जडद छाया पसरलेली दिसते. येथील म ाजसांचे प्रेम ही ासिर्ज फुलला, बहरला ज ी बहर येतो आजि ासिर्जाचा पाहा आटला ज ी प्रेम ही आटते.

स्त्री दुःज :-

'बोरी बाभळी' ज थासंग्रहातील स्त्रीदुःजाचे ज ारज पितृसत्ताज ज ुटुंब व्यवस्था आजि पुरुषाचे वर्चस्व हे होय. पुरुषी वर्चस्वामुळे स्त्रीची ज ुचंबजा होताा दिसते. जीवाच्या सर्व आर्थिज ाडया आजि ार्जिय पुरुषांच्या हातात असल्यामुळे स्त्री परावंलबी बालेली आहे. ती जुलामजिरीचे जिजे जजते. या व्यवस्थेत ती उपरेपजाो वावरत ाा दिसते. तिला जस ो माहेर परजे तसेच सासर ही परजे इ ाले आहे. त्यामुळे ती दोही घरात उपरीच ठरते. ती ज ुठे ही पाय रोवू उभी र ाहू शज त ाही. 'चुंबज ' ज थेतील पुतळा सू म्हजू सासरी जाते. आजि पाऊस पडत ाही म्हजू सासरा तिला माहेरी ोज्याच ा सांजावा पाठवितो. आजि ावरा ही त्या ार्जियाला साथ देतो. वडील ही जाज्यापिज्याच्या त्रासामुळे तिला माहेरी ोत ाहीत. 'पाझर' ज थेतील यशोदा माहेरी जेली तर तिचे दुःज माापासू ज ोजी जाजू घेत ा ाही. ज िवा तिच्या दुःजात ज ोजी मामोज ळेपजाो सहभाजी ही होत ाही. 'सिमंता' या ज थेत पाच हजार हुंडा देऊा मुलीचे लज ज रु दिले जाते. ंतर थोडयाच दिवसांी मला ती पसंत ाही म्हजू ति ाला त्रास देऊा माहेरी पाठविजारा ावरा आजि ''आमची लेज आम्ही

तुज्या घरात दिलीया तिच्या बऱ्या वाईटाचा तू धी हायीस, तिला ांदव हाई तर आडविहीरीत ढज लू ा दे''. असे लिहायला सांजजारा भाऊ यशवंता आजि त्यात ज ाही ा बोलता ा झोपता जळयात दाटू पुहा पुहा येजारे हुंदजे ओठावर ओठ ठेवू आतल्याआ त जिळजारी सिमंता, 'दिमाज' ज थेत मुलजा होत ाही म्हजू मारजारा ावरा परशामांज 'बोचज'' मधील तु मला पसंत ाहीस म्हजू जुरावाी मारजारा व हाज लू देजारा धाज ला मालज . ज ाही ही दोष ासताा आईच्या सांजज्य ावरु सुोला जाडी त बसविजारे ामदेवराव लेज ीच्या त्रासाचं उट्टे ज ाढू ा आांद व्यक्त ज रजारे बळीाा दिराच्या आश्रयाो राहजारी आजि मुलांा शिज वू पाहजारी व जाऊच्या व दिराच्या वर्चस्वातू मुक्त होज्यासाठी भावाज डे जाते तेव्हा ''पुहा आसं एज ल ज व्हा माज्या दारात यायचं हाई '' असं म्हजू तिला घराबाहेर ज ाढजारा 'आटापिटा' ज थेतील भाऊ. 'ाथजी ' ज थेतील जीवाात ासताच रंज उडविजारा, फक्त ज ामापुरता दुसऱ्याला जवळ ज रज ारा दुसऱ्याच्या भावोची ज दर ा ज रजारा, पत ीशिवाय आजजी एज लफड बाळजाजारा विश्वास पाटील , ाथजी घातलेल्या घोडीच्या जीवाासारजी आपल्या जीवाची ज था आजि व्यथा आहे हे ज ळू ही ारडयात हुदंज ा दाटला तरी डोळे जच्च मिटू उभी राहजारी र जेल, पुरुषाच्या अत्याचारास बळी पडलेली 'पंचाामा ' ज थेतील ार्मदा पुरुषी शोषजाला जं टाळू स्वतःला पेटवू घेऊा जळत उभी राह ते. 'हरिजी' ज थेतील सुमा ही जिल्हा परिषदेची सदस्याबाू शासा व्यवस थेत समाविष्ट झाली तरी तिला ावऱ्याच्याच दबावाजाली ज ाम ज रावे लाजते.

स्त्रियांचे शोषज :-

या ज थासंग्रहातील स्त्रियांचे विविध प्रज ारे शोषज होताा दिसते त्या पुरुषांच्य ा वासोला ही बळी पडलेल्या दिसतात पुरुषाचे वाजजे पाहजे त्यांची वासाायुक्त ाजर, वजवजलेले डोळे, अश्लिल हावभाव, आचज ट विचज ट भाषा इ. मुळे स्त्रियांा वेजवेजळया प्रसंजाा सामोरे जावे लाजले आहे. 'तोल' ज थेतील संपत जायज वाड रोजाो बोलावज्यास येतो. आजि म्हजतो ''मला टुप्यातल्या बायज ा ाज ोत तुम्ही एज टयाच हव्यात. असे म्हजू तिचे लज वेधु घेज्यासाठी हसतो. जा ज रतो, विविध चाळे ज रतो. आजि एज टीला मळयात येज्यास सांजतो माजोजता रोजजार देई असे प्रलोभा ही दाजवितो ''. 'दिमाज' ज थेतही भरल्या अंजाची सावळया रंजाची व शहरी वळजाची बाई एस.टी मधु उतरलेली पाहू हॉटेल मधली मंडळी चेज ाळते, सजळयाच्या ाजरा ज ावऱ्या बावऱ्या होतात. अधु ाजर ताजीत पाहजारा जंडेराव तात्या, बोलज्याची संधी मिळजार म्हजू आांदी झालेला हॉटेलवाला दत्तु जराडया, हातातली ज पबशी टाजू ा लालचावल्या ारजों जच्च देहाज डे पाहात हा माल मिळाला तर जमाचा हमाल होज्यास तय ार झालेला विष्जु जमदाडे. तिला बघु सावरु बसजारा बळीराम घुले, तिच्या जतीी चालजारे, विषय वासोो भरलेल ` आजि ज ाम वासोो बरबटलेले दिसतात. तसेच वासापूर्तीसाठी पती असू ही मेव्हजीच्या अंथरुजात शिरजारा राधिज ाचा दाजी, स ोडू दिलेल्या पती ला एज रात्र जेवायला व झोपायला बोलविज्यासाठी जोंडा घोळजारा परशा मांज, राधिज ाला रजेली म्हजू ठेवजारा सलिम मुसलमाा, पती सोड ू ाजरेल बाईजवळ रात्रदिवस राहजारा धाज ला मालज (बोचज), साधुच्या ादी लाजू जेलेल्या मासा च्या बायज ोवर डोळे ठेवजारा व पाजंदीत अडवू लजाबद्दल विचारजारा सदाशिव जिं वा साधु रुपांत असू ही भोज घेजारा साधु 'पंचाामा ' ज थेतील लफडेबाज ज ाशीाथ घोरपडे, विधवेची चौज शी ज राजारा जमादार आजि त्याला साथ देजारी पुरुष मंडळी वासामय ाजरो पाहतात. अश्लिल प्रश विचारू स्वःची लैजिज तृप्ती भाजवू घेतात. 'बोळवज' मधील म्हातारीला ज ामाला ज ोजी बोलवत ाही, परंतु तिच्या सुंदर आजि तरुज म ुलीला मात्र ज ामाला बोलविजाऱ्यांची संज्या वाढते. अशा प्रज ारची पुरुषी वृत्ती जाजवते.

ज ामभावोचा अविष्ज ार : -

बोरीबाभळी ज थासंग्रह स्त्रियांच्या ज ामजुधेचे ही वर्जा आलेले आहे. या स्त्रियावर असलेले दडपज,ातीीयमचे बंधा यामुळे त्यांचे वर्ता ही बदलले दिसते 'जेळ' या ज थेतील पराजंदा झालेला ावरा त्यामुळे उदास झालेली पती वासोच्या प्रबळतेमुळे आजि, ावऱ्याची पुहा पुहा येजारी आठवज वाढल `ली अस्वस्थता यामुळे ती रात्र रात्र ज ाम ज रजारी माला ज ाबूत ठेवज्याचा आटोज ाट प्रयत ज रजारी जेव्हा वेदा असहय होऊा अंज जळाया लाजते तेव्हा वेळज ाळ ा पाहता अं जावर थंड पाजी ओतू घेजारी माय ाची जुजामाय.

जिंवा वाट चुज लेलं पाजरु हाय, आज ा उदया यील वापस या शब्दांवर विश्वास ठेव ा जजते पज पदरी ाराशा येते, तिच्या वासा ा ऊफाळू येतात शरीराची भूज तिला अस्वस्थ ज रते, वेडी पिसी बावते पौजंडावस्थेतील मुलाचा स्पर्श तिला वेडा बावतो तिची स्थिती इस्टेरियासारजी होंते. दिसेल ती वस्तू फेजू ा देते ज शात ही ज ाही मिसळते म ोडतोड ज रते, तिचे झोज जाऊ लाजतात तिला धाप लाजते अंजातू पाजी वाहू लाजते आजि ाशा चढल्यासारजी ापचीत पडू ा राहते, उदास ब ाते, ठामपजे भाव ांचे दमा ज रू ा स्वतःला सांभाळत जजते. 'बोचज' ज थेतील पुतळा ावरा असू ा ही तो चार चार दि वस घरी येत ाही याचे तिला दुःज आहे. अशा या समाजा ायामामुळे दुःज दाबू दडपू ा ठेवजाऱ्या स्त्रिया आढळतात.

तर समाजा ायमांचा ा जुमा ाता आपल्या मर्जीप्रमाजे वाजजाऱ्या व्यक्तिरेजा ही या ज थांतू प्रज ट होतात. 'दिमाज' मधली भरल्या अंजाची सावळया रंजाची शहरी वळजाची म्हसा मांजाची मुलजी राधिज ा ही जायला प्यायला ल्यायला ोसायला चांजलं चुंजलं मिळते म्हजू पहिल्या ावऱ्याला सोडू ा दुसऱ्य ाची रजेल बाते जिंवा लेजीं वाज डे पाऊल टाज लं तरी दुःज ा ज रता उलट ता ा आालेले ज पडे आांदो घेऊ ा हुस्सारी वाज, तो तुज्यावर जुस तवंरच मायंद ळ ज माई ज रु ा घे ति थं ठिवायची अडचज आसंल तर हितं आमच्या जवळ आजू ा ठेव म्हजजारी राधिज ांची आई शेवंता. 'बोचंज ' मधील धाज ल्या मालज ाची ाजरेल आवा. 'मुजवटा' मधील रोज ावा जडी हुडज ायची सवय असलेली सुताराची चंपा, 'ाथी ' मधील सलमा ज ाशी ाथ घोरपडयाशी संधा ा साधजारी ज ोळयाची पुतळा, 'बोळवज' मधील वयात आलेली, रंजो जोरी, ाज ी डोळी रेजीव असलेली पाहता जजीच मा ात भरजारी भूल पाडजारी व ओज ा ा झुलवजारी सोजर अशी स्त्री पात्रे आढळतात.

स्त्री स्वभावाची विविधता :-

या ज था संग्रहात विविध स्वभावाच्या स्त्रिया आढळतात. सासूपजा जाजविजाऱ्या, शोषित, मुज पजो सह ा ज रजाऱ्या व स्वच्छंदवृत्ती ो वावरजाऱ्या व्यक्तिरेजा ही आढळतात. 'पाझर' मधील प्रयाजबाई, धुजं मधील रक्माची सासू सवितामाय, 'धाज ' मधील सारजाबाई, 'बोचजं ' मधील जा ाबाई या स्वतः ार्जिय घेतात व तो इतरांवर ही लादतात. 'चुंबज ' मधील शेवंता आपल्या मुलीवर ज ाही आळ आला ज ी ज ाय ? म्हजू ा घाबरते, 'धुजं' मधील सवितामाय ाव्या ावरीला म्हजजे सुोला लेज ी प्रमाजे सांभाळते पज आपल्य ा लेज ीला त्रास होतोय असे समजल्या बरोबर सूोला त्रास दयायला सुरुवात ज रते. 'सिमंता' मधील आासाबाई म्हशीची शिंज म्हशीला जड ाहीत लेज ीला घेऊ ा या असे सांजते. अशा संवेदाशील स्त्रिया बरोबर परिस्थिती शी सामा ा ज रजाऱ्या स्त्रिया ही आढळातात.

'पाझर' मधील यशोदा ती ा मुलां ा सांभाळ ज रता ा मेटाजु टीला येते तरी ही ती जिद्दी ो जजते, 'जेळ' मधील सो ाक्ज ा पुढाज ार घेऊ ा ज ामाची जुत्ते घेते स्वतःही ज ाम ज रते व इतरां ाही ज ाम पुरवते. 'तोल' मधील बायजा अपार आजि अथज ज ष्ट ज रते. 'आटपिटा' मधील विधवा सर्वाचा विरोध स्वीज ारु ा मुलां ा शिज विज्यासाठी धडपडते जडज ाळ माळावर रोपंट वाढविज्याचा प्रयत ज रते.

ज ाही स्त्रीपात्रे विचित्र स्वभावाची आढळतात 'धुजं' मधील सरळ ा बोलजारी मर्मावर बोट ठेवू ा दुसऱ्याच्या संसारात दुःज ार्माज ज रजारी बाजिंदी स्वभावाची ज्या, सुोला लेज ी प्रमाजे वाजविजारी सवित ामाय दुसऱ्याचे ऐकु ा आपल्या सुोज डे तुंबलेल्या म्हशीसारजी बघते व सपज ा जालात मारते. आजि मायीचा वारंवार उध्दार ज रते जिं वा 'धाजं ' मधील सारजाही सुोच्या आईबापाचा वारंवार उध्दार ज रते आजि जो पर्यत सु ोला माहेरी ोऊ ा सोडजार ाही तो पर्यत उठजार ाही, तोंडात पाजी ही घेजा र ाही. असे सांजते . 'आटापिटा' मधील पऱ्याजा मतलबी, स्वार्थी भावो ी पछाडलेली आजि जाऊला पाज्यात पाहजारी, ावऱ्याचे ज ा भरविजारी आहे. जिल्हापरिषदेची सदस्या असू ा ही व बोलज्याचा अधिज ार असू ा बोलज्यास जू च जाजा री सुमा सावत्र मुल ाला सज्या मुलासारजा जीव लावजारी इंद्रजितची बायज ो अशा जि तीतरी वेजवेजळया स्वभावाच्या स्त्री व्यक्तीरेजा या ज थासंग्रहात आलेल्या आहेत.

पुरुषपात्रांची विविधता –

बोरी बाभळी ज थासंग्रहात जशा विविध स्त्री व्यक्तीरेजा अवतरल्या आहेत तशाच पुरुष रेजाही अवतरल्या आहेत. ज थाज ार व्यक्तीच्या वृत्ती,ज ृ ती,उत्त्ज ी,स्मृती,विचार ज ल्पा,भावा संवेदा विचारप्रजाली जीव ा पध्दती आदिच्या चित्रजातू व्यक्तीची प्रतिमा ार्माज ज रतो या जंजाधर पाटलाच्या विधाचाची आठवज या ठिज ाजी होते. या ज थ ासंग्रहात आढळजारी पुरुषपात्रे ही वेजवेजळया स्वभावाची आहेत. ज ाही हेज ट ज ाही स्वत:र्जिय ा घेजारी ज ाही भोळी ोभळट तर ज ाही दुसऱ्याच्या ार्जियाप्रमाजे वाजजारी आहेत. 'चुंबळ' मधील राजीट हेज ट स्वभावाचा सासरा, 'सिमंता' मधील जावयाला वठजीवर आजी म्हजजारा ारायज पाटील, 'धाज ' मधील तुम्ही वेजळे घिजार असाल तर मी इथे मुलीला ठेवतो, मी शेळपट माजूस ाही ाज घासजारा ाही दो तिथं चार हजार पैसे लावू दसपट उजवं घर मिळवू देई म्हजजारा शेवंताचा बाप, 'दिमाज' मधील मुसलमाज डे रजेली म्हजू राहजाऱ्या बहिजीला घरात पाय ठेवू देजार ाही म्हजू संतापो पेट लेला राधिजे चा भाऊ अच्युत, 'बोचज' मधील ाज दाबल्या शिवाय तोंड उघडजार ाही म्हजू हट्टास पेटलेला बळीाा. 'पंचामा ' मधील परस्परांविरुध्द वैर ज रजारे ज ाशिाथ घोरपडे आजि मुजुंद शिंदे, 'हरिजी' ज थेमधील आपल्या मार्जात आडवा आलेल्या वामाराव धडा शिज विज्यास तयार असलेला बलवंतराव अशा ज ितीतरी व्यक्तिरेजा अशा विविध स्वभावाच्या आढळतात.

ज ाही व्यक्तीरेजा आपल्या बायज ोपुढे जिं वा मुलांपुढे ज ाहीच र्जिय ा घेजाऱ्या आहेत. 'चुंबळ' मधील दुसऱ्याच्या घरी ोज री ज रजारा तात्याबा,पतीच्या सांजज्याुसार वाजतो. 'जेळ' मधील पतीला ा सांजता साधुबरोबर जंजथडीला जेलेला ावरा पंच ाज पाहजारा पज दुपारच्यापारी एज टीला घरी बोलविजारा रामबाबा, 'पाझर' मधील मुलापुढे ज ाहीही ा ज रु शज जारा अजतिज झालेला श्रीरंज, 'सिमंता' मधील दिलदार स्वभावाचा सुोला आपल्या मुलो ांदव ावे म्हजू भिंतीला धडज देजारा व्यंज टराव. 'धाज ' मधील बायज ोच्या म्हजज्याप्रमाजे बोलजारा बायज ोची विांती ज रजारा व सुोच्या ज चाट यात सापडलेला यशवंतराव, 'जाठोडं' मधील बायज ोची बाजू ा घेजाऱ्या सिमंताचा ोभळट ावरा, पैशाला घाबरु पतीला दवाजायात ा ोजारा लिंबाजीराव ा तर पतीची ज ाळजी घेजारा व सासुची आपुलज ी चौज शी ज रजारा सोपाा वडिलांऐवज ी स्वत: र्जिय घेजारा लिंबाजीचा मुलजा जंजाराम ज ाम ा ज रता बायज ोच्या जीवावर बसू जाजारा, देवळात जिं वा धर्मशाळेत लोळजारा पतीची छेड ज ाढू आपली माफी माजीतली म्हजू स्व:ताची बहादूरी दर्शविजारा तोल मधील तिचा ावरा, याशिवाय लेज ीच्या दु:जामुळे रडजारा बळीा ा (बोचंज) बायज ो चे ऐजु ा भावजयीला राहायचे तर ीट रहा हाईतर वेजळं व्हा म्हजजारा तसेच दादो लोज ाचं उपसलेल ं ज र्ज फिटेपर्यत वाटजी मिळजार ाही असा सांजजारा संभाजी, 'बोचज ' बायज ोचे ऐजु ा बहिजीला घराबाहेर ज ाढजारा दामाजी, हरिजी मधील राजज ारज ात तरबेज असलेला व स्वत:चे बस्ता बसविजारा वाम ाराव, 'थिटा' मधील पहिली पती वारली दुसरी ज रज्याची इच्छा ासताा ही आई मामांच्या आग्रहा जातर लज ज रजारा, मुल होऊ ाये म्हजू ऑपरेशा ज रु घेजारा इंद्रजित अशा ज ितीतरी व्यक्तिरेजा म ाधू व्यक्ति ास्वभावाची विविधता जाजवते.

ज थासंग्रहाची भाषा: -

'बोरी बाभळी' या ज थांसग्रहातील भाषा ही मराठवाडयातील लातूर जिल्हापरिसरातील बोली आहे ती अृ त्रिम, स्वाभाविज असू स्थल -ज ाल प्रसंज व्यक्ति,लिंज,वय आदिसंदर्भाुरुप अविष्ृ त झालेली आहे. ''ती त्या मातीतू जमाला आलेली आहे. लेजज ो मराठयावाडयाची बोली अत्यंत प्रतिभो आजि ज ोशल्यो वापरली आहे..... ''[९] त्यामुळे ासर्जाचेचित्रज असो ज ी व्यक्तिरेजा असो, अतिशय जिवंतपजे साज ार होताा दिसतात.

ाि सर्ज वर्जा व परिस्थितीचे चित्रज : -

"धाज टा पुज ज ोरडा जेला पज थोरला पुज ाचा पाऊस दजक्या झाला, जोळंबलेला पेरज्या झपाटयांा झाल्या ाि जामी बसलेल्या लोज ांा ज ामं लाजली दिवसांतू एज वेळा ज ा होईा पज लोज ांा पो टभर जायला मिळू लाजलं" (पृ.४०) 'जेळ' ज थेतील 'जावातली जुरं आताशी जु ठं आज रावर जेली व्हती दृष्टी पर एवढयात मायचे राजभांडे झाले होते. पोतरा भुई सारवू झालं होतं. (४५) जिं वा 'पाझर' ज थेत पाऊस ा पडल्यामुळे ाि र्माज झालेल्या परिस्थितीचे अतिशय बारज ाईी जे लेले वर्जा जिं वा जेडयातील बसस्टॉप ावर बसलेल्या रिज ामटेज डया लोज ांचे जे लेले वर्जा अतिशय बारीज सारीज तपशीलसह आले आहे - 'राधिज ा ज ाटजावच्या बसस्टॉपवर उतरली तेव्हा उहं ाविली होती,ती चार रिज ाम टेज डी माजसं बसस्टॉप जव ाळच्या झोपडीवजा हॉटेलच्या तोंडाशी बसली होती. चहापीत जावातल्या जु जाच्यातरी जु चाळक्या ज रीत होती राधिज ा बसमधु उतरताच त्यांच्या ाजरा तिच्याज डं वळ ल्या आजि .....'(पृ १०२) अशा प्रज ारे जीवंत चित्र रेजाटजारी ही भाषा आहे.

जीवंत व्यक्तीरेजाटा ज रजारी भाषा: -

या ज थामधू व्यक्तिरेजांचे जे लेले वर्जा प्रत्यज वाचज ांसमोर तरळते उदा. 'दिमाज' मधील राधिज ाचे वर्जा बोळवज मधील सोजाचे वर्जा (पृ.१६७) 'मुजवटा' मधील साधुचे वर्जा (१२०) जि वा सुताराच्या चंपाचे वर्जा,(पृ१२१) 'सिमंता' मधील शिवरामाचे 'बोळवज' मधील म्हातारीच्या स्वभावाचे वर्जा, जिं वा प्रसंज जसाच्या तसा उभा ज रज्याचे सामर्थ्य या भाषेत आढळते. 'धाज ' मधील सारजाबाईचा भांडज ज रु झोपलेल्या प्रसंज जेळ मधील भांडज ज रु झोपलेल्या प्रसंज, जेळ मधील भांडज ज रु झोपलेल्या प्रसंज जुजाबायच्या वासोच्या उमादाचा प ्रसंज, 'मुजवटा' मधील साधुो जे लेल्या अत्याचाराचा प्रसंज, 'ाथी ' मधील घोडीच्या वासाउमादाचे वर्जा हे भाषेचे सामर्थ्य जाजवू देजारे आहे.

भावदर्शज भाषा: -

मोदशज जिं वा भावदर्शज घडविजारी ही भाषा आहे. ती ज धी उपमा , ज धी प्रतीमा ,ज धी रूपजे तर ज धी सुभाषीत वजावाक्यातु पात्रांच्या माातील भाव प्रज ट ज रते. माातील आंदोलो टिपते. उद ा. 'आत्याबायचा आवाज चिजलात भिजलेल्या चिपाडावाी झालता.' (पृ.६६) जिं वा शेवंताला घेवु ाघालेल्या जाडीच्या चाज ाच्या धावेला मा चिपज लं व चाज ाची धाव आजि जडबडीत जमी यांच्यामध्ये चेंजरत चाललं(धाज ८९), थिटा ज थेत इंद्रजित सत्य ज थ ा ा ज रतो. तेव्हा ज्या घरात आपज बसलो ते घर आपल्या अंजावर ज ोसळत आहे असं तिला वाटले.(पृ.१६४) ही भाषा जसा भाव जिं वा आ ुभव आहे तसाच प्रज ट ज रज्याचा व रेजाटज्याचा प्रयत ज रते. म्हजूाच एज ाच शब दांच्या विविध छटा टिपलेल्या जि वा व्यक्त झालेल्या दिसतात. उदा. ाजरे च्या संदर्भात - भिजलेल्या ाजरें (४९) ,बारीज ाजरें (५३) , उदासली ाजरें (४८)असहय ाजरें (८८) भिरभिरत्या ाज रें (१२४) जि लजि लत या ाजरें (९७) तहाल्यावाजी ाजरें (१३४) ज रडी ाजर (१६१) पिचपिच्या ाजरें (१६५)जिं वा रडज्याचे भाव व्यक्त ज रताा . भरल्या डोळयांी (४४) डोळयाला पा झर सूटला (११२) टीपं जाळत (१२८) डोळयांत पाजी टचटचलं (८१) डोळयांता जळजळत पाजी (४७) अशा वेजवेजळया शब्दांतु त्या त्या आूभवाचे अचुज प्रत्ययज ारी वर्जा जे ले आहे.

ज थासंज्रहातील वैशिष्टयपूर्ज शब्द :-

या भाषेत त्या परिसरातील प्रचलित असलेले विविध भाषेतील शब्द आुभवाचे वेजळेपज जाजवू देताा आढळतात त्यात फार्सी , इंज्रजी , हिंदी , भाषेतील शब्द ही आलेले आहेत . तसेच सीमाप्रदेशातील संमिश्र शब्दांचा भरजा ही या भाषेत आढळतों . जास

मराठवाडी बोंलीचे शब्दसामर्थ्य वैशिष्टयपुर्ज असलेले दिसते त्यात वस्तू विषयज , धाय विषयज , ज्ृ षी विषयज ामे सर्वामे जिं वा ज्रि यापदे वजैरे आढळतात. उदा. तामा तवा , ज ाटवट , शिक्ज , दुरड ी , ज जींज , उतरंड , मटजु लं , रज टं , पटजु र , सोजा , बोळवजं , ज ाज जं , धीरडं , जुळवजी ,सांडजे , ज ोरडयास, वैरज ,जिळीसापत्या , राशिया जोवऱ्या , डाहळज ,उलिसा वेळ ,दिरंज ,वज त , इ ावळत ,मोप ,चुंजड ,जोपट , ास , अडजि त्ता , बाज इ. जिं वा तापट डोजं , ज ोवळं रोप टं ,ज ाजळावाजी अंधार ,देजज तारूज्य ,वाटचुज लेलं पाजरू , अंज घुंसळल्यावाी , भुत माजं लाजल्यावाी , दिज आल्यावा ी वजैरे या ज थासंज्रहात इंज्रजी शब्दही आढळतात. उदा. डाक्तर, पर्स, आप्रेशा, पेमेंट, तिजि ट, मेंबर, सेज्रे टरी, पी.ए. वजैरे इज्रज ी शब्द आढळतात.

वाक्प्रचार आजि म्हजी :-

या बोलीत ओज वाज प्रचार आजि म्ह जी योजिलेल्या दिसता उदा. ाजरेजालू घालजे धाजेदोरे जुंफजे, जिव्हारी बस जे, चोळामोळा ज रजे, शरीराला आज ार येजे, जे रज चऱ्या सारजे वाजविजे, ाजायची लायज ी ासंज, जोंडा घोळजे, पोट जाळजे, माा जाली घालजे, माा फिरविजे, इ. जि वा म्हशीची शिंज म्हशीला जड ाहीत. यासारज्या ओज म्हजी या ज थासंज्रहात अधू -मधू आलेल्या आहेत.

थोडक्यात बोरी बाभळी हा ज थासंज्रह ओज वैशिष्टयाी युक्त असलेला विविधतो ाटलेला ज था सज्रह आहे. या ज थासज्रहाचे बोरी बाभळी हे शीर्षज अतिशय संमर्पज असू त्यातू समाजातील स्त्रियाचे जीवा, अस्तित्व, समाजिज दृष्टी, तिची व्यथा, तिचे ज ार्य, तिचे रुप रसजंध स्पर्श या बरोबरच तिची सर्जाशीलता प्रज टजारी आहे. बोरीबाभळी या जु ठे ही, ज ोजत्याही जमि ीत उजवजाऱ्या, झजडत, संघर्ष ज रत जजजाऱ्या, चिज टपजो जजत सर्व सहा ज रजाऱ्या, दुसऱ्याच्या संरजज ासाठी स्वतःउपयोजी पडजाऱ्या, जरी दुसऱ्याच्या ाजरेतू ज मी महत्वाच्या वाटत असल्यातरी त्याची जंत ा ज रता मुज पजो उभ्या अस ालेल्या शोषित, लोज ांच्या वाईट दृष्टीच्या बळी पडजाऱ्या ज ोवळयापजी ज ोजी जुडेल ज ी ज ाय, जाईल ज ी ज ाय यांची भीती असजाऱ्या, दुसऱ्यासाठी सर्वस्वाचा बळी देजाऱ्या रात्रदिवस घरासाठी अथज परिश्रम ज रजाऱ्या आजि प्रतिज ूल परिस्थिती मध्ये ही आपला विस्तार अवाढव्य ा झाला तरी जिं वा फुलाफळाचे ज ोजी ज ौतुज जे ले ाही तरी सतत ार्मिती ज रजाऱ्या स्त्रियांचे प्रतिज म्हजू हे वास्प तीदर्शज शीर्षज उचित ठरते.

संदर्भ ज्रथ :-

१. जजेश देशमुज - ज्रामीज समाजः जीवा व साहित्य, स्वरुप प्रज ाशा , औरंजाबाद, २०००(पृ. २६०)
२. महराराष्ट्र साहित्य पत्रिज ा - ज्रामीज साहित्य विशेषांज , जुलै-डिसे. १९८०, पृ. ४४-४५
३. प्रतिष्ठा - मे - ऑजस्ट १९९७, औरंजाबाद, पृ. ८
४. द.ता. भोसले, घर-शिवार, संपा. प्रा. चंद्रजु मार ालजे, औरजाबाद १९९९ पृ. १०५
५. बोराडे रा.र. - ज्रामीज साहित्य चळवळ आजि आम्ही, संपा. वासुदेव मुलाटे स्वरुप प्रज ाशा , व्दि. आ. २००५ पृ. ६०
६. बाबुराव उपाध्ये - ज्रामीज साहित्यातील स्त्रीचित्रज - सेहवर्धा प्रज ाशा, पुजे
७. प्रतिष्ठा - औरजाबाद, रा.र. बोराडे विशेषांज
८. जंजाधरपाटील - ज थामीमांसा, आुष्टुभ, दिवाळी, सष्टे. डिसे. १९९१ पृ.१०७
९. प्रतिष्ठा - मराठवाडा साहित्य परिषद रा. रं बोराडे विशेषाज , मे - ऑजस्ट १९९७